

կան նպատակներ տուաւ :

Հայ յեղափոխականները քանի մը քրդական գիւղեր այրած են : Պեւելին 20 մայիս — Բեդերսպուրկէն կը հեռագրեն թէ կովկասեան Հայաստանը յուզման մէջ է : Թրքական սահմանագլխի պահպան զօրքերը աւելցան, որպէս զի արգիլին հայկական խումբերու թուրքիա անցնելը : Ասոր պատճառն է Սասունի մէջ գործուած բազմաթիւ սպանութիւնները :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՅՐԱՆՍԱ ԵՒ ՎԱՏԻԿԱՆ

Ա .

1870 ին տեղի ունեցաւ՝ Իտալիոյ միացումը Սափայի հարստութեան տակ : Այս դէպքը՝ որ Իտալիոյ եւ ամբողջ քաղաքակրթութեան աշխարհին համար կենսական կարեւորութիւն մը ունէր, մեծ արգելքի մը կը հանդիպէր Պապին հողերը Հիւսիսային Իտալիան կը բաժնէին Հաբսբուրգէն : Իտալիոյ արդի թագաւորին մեծ հայրը՝ Էդիպօր էմանուէլ Գորտեսան հանգոյցը կարեց՝ Պապը (Պիոս Թ.) իւր աշխարհային իշխանութիւնէն զրկելով : Նզովքները եւ բողոքները օգուտ չըբին : Ուրիշ տէրութիւններ իրենց ժառը անգամ չը շարժեցին : Մէկ քանի կամաւոր զինուորներ ասդէն անդէն Պապին օգնութեան վաղցին՝ բայց առանց մէկ անգամ կրակ ընելու վերադարձան : Այն ատենէն աստի՝ Պապը ինքզինքը վատիկանի մէջ բանտարկուած կը նկատէ՝ որովհետեւ վատիկանի սահմաններէն դուրս ուր կոխելով ինքն իր կողմէն անկախ իշխան մը՝ Իտալիոյ թագաւորին քաղաքական ազդեցութեան սահմաններուն մէջ մտած կըլլայ, եւ ինչ որ աւելին է՝ անոր դեր իշխանութիւնը ծանցած եւ իւր ստացուած քննարկէն կողոպտուած վաւերացուցած կըլլայ : Այդ օրէն աստի նաեւ «Վատիկանի լատինական» Ս. Պետրոսի Դինարով — Վատիկանի աշխարհին ողորմութիւններով — կապը, որ միլիոններու կը հասնէ : Նա իւր աշխարհային իրաւունքներէն չհրաժարէր եւ ամեն նոր քահանայապետ ընտրութեան առիթը՝ Իտալիոյ թագաւորին բռնաբարութեան դէմ բողոքը եւ այդ վաղեմի իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար խոստումը կը վերանորոգէին, ալ չէ որ դիւանագիտութեան աշխարհը զանազան պայմաններէ մը անդին չ'անցնէր : Կը յուսացուէր որ Պիոս Ժ. որուն ընտրութեան մէջ իւր մեծ դիւանագետ մը չըլլայ իրեն նպատակաւոր հանգամանք մը կը նկատէր՝ իր կողմէն հին խնդիրը պիտի լուծէր : Իտալիոյ թագաւորին հետ հաշտուելով եւ իւր իշխանութիւնը զուտ հողերու կողմանի վրայ դնելով : Բայց վատիկանի աւանդութիւնը իրմէն աւելի զօրաւոր ելաւ եւ զինքն ալ հին բողոքը կրկնելու հարկադրեց : Պապական աթոռին բռնած այս դիրքը՝ թէպէտ անյոյս եւ անօգուտ իր իսկական շահերուն տեսակէտով՝ Իտալիոյ արտաքին յարաբերութիւններուն մէջ բաւական կնճիռներ յառաջ կը բերէ : Բողոքական աթոռի իւրենքը լինողոյն մեծ կարեւորութիւն չեն տար՝ «Իրաւունքը հզօրին է» սկզբունքին վրայ յենուի :

Նշուած է, եւ վերջէն Բ. այցելեցին Հռոմ եւ — անբացատրելի հակասութիւն — Պապէն ալ ընդունելութիւն գտան : Բայց կաթոլիկ տէրութիւնները — որոնց կարգին է Ֆրանս — թէպէտ Իտալիոյ թագաւորին հետ կրնան բարեկամանալ, ինքնամտաւ եւ մինչեւ իսկ դաշնակցել — որով անոր աւելորդ ստացուածքը, Պապէն խրուած մասն ալ մէջը ըլլալով՝ պաշտպանելու պարտականութիւնը կըստանձնեն — Նոյն ատեն Պապին մօտը իրենց դիւանագիտական ներկայացուցիչն էր կը պահէն եւ Պապէն զրկուած լիցիւն երբ կընդունին : Ասիկա հարկ մըն է՝ որովհետեւ այդ տէրութիւններու մէջ՝ եկեղեցին եւ աշխարհային իշխանութիւնը իրարմէ անբաժան են եւ եկեղեցւոյ գերաւորն պետք Պապն է : Վատիկանը՝ իր այս հոգեւոր իրաւունքը՝ իր աշխարհային իրաւունքներուն պահպանումին համար կը շահադրծէ : Որ եւ տէրութեան պետին Իտալիոյ թագաւորը Հռոմ մէջ այցելելը իր արժանապատուութեան եւ իրաւունքներուն նախատրիք մը կը յայտարարէ : Հռոմ մըն է : Իտալիոյ թագաւորը՝ աւագակ մըն է, իր կողոպտիչը : Ինչպէս կըրնան կաթոլիկ իշխանները իր թշնամիին հիւրը ըլլալ իր հողին վրայ եւ նոյն ատեն իրեն ալ — կաթոլիկ եկեղեցւոյ պետին — իրենց յարգանքը մատուցանել : Այս պատճառաւ՝ ամենանշանկ որ կաթոլիկ կայսր մը կամ թագաւոր մը ուրիշ կ'ընէ Հռոմ գալով՝ անմիջապէս Պապը կ'սպառնայ իր նոնսը այսինքն՝ իր եպիսկոպոս դեոպանը եւ կանչելով՝ յարաբերութիւնը խզել : Դիւրին է երեւակայել թէ կաթոլիկ երկրի մը մէջ ինչ ներքին յուզումներ յառաջ կընան գալ երբ քաղաքական իշխանութեան հոգեւորին հետ ընդհարել : Ահա ասոր համար՝ Աւստրիոյ կայսրը չկրնար իր հարաւային գաշնակին Հռոմ մէջ անս գալ : Նա այս այցելութիւնը երկար ժամանակէ ատար կը պարտի Իտալիոյ թագաւորին որ զայն անկասկածաւ Հռոմ մըն ընդունել կուզէ : Մասնաւորաւ սա օրերուն մէջ՝ երբ Իտալիոյ եւ Աւստրիոյ յարաբերութիւնները «յնքան անուշ չեն թուէր ըլլալ, ապա իր այցելութիւնը մը կրնար քաղաքական ամպերը փարատել զիմ ժամանակի մը համար : Բայց անկարելի է. Ժողով Բ. չկրնար Հռոմ մըն գալ, որովհետեւ չկրնար վատիկանի դրան անցնել անցնել ատանց ներս մտնելու, եթէ դուրսը զարնէ բացող չպիտի ըլլայ, ինչ որ կայսերական արժանապատուութեան մը համար անմարսելի նախատրիք մը պիտի ըլլար : Ասկէնք զատ վատիկանը իր նոնսը վերջնային անմիջապէս եւ կը կանչէ : Նոյն անխալտ գիւրքին մէջ կը գրանցուի նաեւ Բորթոլուպի թագաւորը, իւր մօրեղբայրը Հսեմպէրթօ թագաւորէն այցելութիւն մը ընդունած էր եւ չկրնար հիմա այդ այցելութիւնը փոխադրել : Բողոքներու Պապը կըսպասուէր :

Հիմա քանք վատիկանի Ֆրանսայի հետ ունեցած այսօրուան ընդհարումին որ Ֆրանսայի համար օրուան ամենէն, հրաառայ խնդիրն է : Ջոյն իր բոլոր մասերով ըմբռնելու համար՝ վերի կէտերուն հետ յիշելու ենք նաեւ հակա կըղերական ոգին որ բաւական ժամանակէ ատար կը տրիւ Ֆրանսայի կառավարական շրջանակներուն մէջ : Ֆրանսայի ժողովրդին գրեթէ 100 իւ 70ը կաթոլիկ է : Բայց հոն երկուր ժամանակէ ատար կ'աթոլիկութեան մէջ երկու հոսանքներ կան, մին աւելի կըղերական, ըսենք մասնաւոր կրօնաւորական ուր դէպի Հռոմ կը վազէ եւ

Ֆրանսայի հին միապետութեան կարօտը կը քաշէ դադարեցնել : Միւսը որ արդէն Լուդովիկոս Ժ. Ի. օրով իսկ իրեն կալիքան եկեղեցւոյ գաղափարը ծանօթ էր եւ Պոստէթ, Ֆենէլօնի եւ Մաւրյոնի պէս բարձրաստիճան եկեղեցականներու պաշտպանութիւնը կը վայելէր, կուղղուի ժողովրդականութեան ու չափազանց հոռի մտկանութեան դէմ, եւ կուզէ պահել Գաղիոյ եկեղեցին ազգային, թէպէտ Պապէն անբաժան վիճակի մը մէջ : Այս հոսանքին մէջ կայ եռասիրութեան հետ նաեւ ազգասիրութիւն եւ հասարակարկութիւն դէպի ընդունում վարչական գլուխներ : Մեծ թիւով քահանաներ եւ եպիսկոպոսներ կը ծառայեն այս գաղափարին : Եւ այժմու պայթաւր զոր կառավարութիւնը կը մղէ կըրօնաւորական դպրոցներուն դէմ, թէպէտ խիստ եւ փոքր ինչ անքնական՝ բայց չկրնար իրեն բոլորովին հակակրօնական որակելու : Այդ նպատակն է կոտորել կրօնաւորներուն վնասարեւ ազդեցութիւնը Ֆրանսայի ազատական վարչութեան մէջ : Անուշտ այսպիսի շարժում մը դառնալով ինչ որ հասած՝ չկրնար կասել : Ֆրանսայի ոչ-կրօնական արմատական սարբը որ հիմա զեկը իր ձեռքն ունի՝ անպիտան չպիտի ըլլայ՝ մինչեւ որ իր 'հասարակութեան աշխարհականացումը չկատարելագործուի Դիւրին չառ չեղաւ՝ խաչկոթիւնները վերցնալ բոլոր պօստոնատեղիներէն : Եւ արդէն խոսքը կար եկեղեցիէն բոլորովին բաժնուելու եւ վատիկանի մօտ գտնուող Ֆրանսական դեսպանութիւնը վերցնելու : Այս բաները չեն կրնար վատիկանի զգացումները աւանց՝ զգուցելու անցնել : Եւ իրաց այս վիճակին մէջ՝ նախադէպ Լուպէի իտալական այցելութիւնը եկաւ ինքիւր ճգնաժամի մը հասցնելու, որուն մասին կը խօսենք յաջորդով :

ՕՐԻՈՆ

ՊԱՏՐԻԱՐԲԱՐԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱԳԻՐԸ (Շար. ճախորդ քրիստոնէ)

19. — Բայց սակայն յուսացուած արդիւնքը չը տեսնուեցաւ : Եւ ուսուկառավարութեան վարժուքը զէպի Հայերը օր ըստ օր աւելի խիստ ու բռնական կերպով անք մը կ'առնէ : Մարդ ինձոյ գոհ է Հայերուն վերագրել ընթացք մը որ կարեւոր արդարացին անոնց ճշող դրութեան մը ենթակուածը : Սա միայն ճշմարիտ է որ կառավարութիւնը ցարդ անոնց դէմ այս տեսակ ամբաստանութիւն մը չըրաւ, եւ ստուգելու լուս չպիտի մնար : Եթէ անոնց դէմ գանգաւորներ ունենար : Արդ քանի որ չըրաւ, ըսել է որ չունէր : Բայց հակառակ ասոր, ճշող միջոցները գեղ կը շարունակուին ու կը բազմապատուին : Նախ եւ առաջ պահանջներ որ դատական եւ քաղական գործերու մէջ պաշտօնական երդումը ուս լեզուով կատարուի եւ ոչ թէ հայերէն, ինչպէս ցարդ կըլլար : Բայց երբեք հիմնուած է կրօնական զգացման վրայ եւ կրօնական զգացումն ալ կապուած է աւանդական ծեսերուն վրայ որոնք խղճմանքով ներաւորուած են : Կառավարութիւնը որ մասնաւորաւ մասնաւոր շահ մը ունի երդումին ուս տալու, պարտքը պահանջել որ այն պահուի իր նախ-

նական ձեւին մէջ, որպէսզի աւելի ազդէր խղճեցու վրայ : Հրամայեցին նաեւ որ հրապարակային աղօթքները՝ որ Հայոց եկեղեցիներուն մէջ կը կատարուին կայսերական տօներու առթիւ, յետ այսօրիկ ուսական յեղուով ըլլան ոչ թէ հայերէն, ինչպէս սովորութիւն էր գրեթէ դարէ մը ի վեր : Այս պարագային մէջ ալ հրապարակային աղօթքին նշանակութիւնը բարձրացնողը կրօնական զգացումներն են, եւ ասոնք ալ վառ կը պահուին այն սովորութիւններով որ համաձայն են կրօնքի ու խղճի, եւ ոչ թէ անհատի մը օտար ծեսերով : Իմացուցին նաեւ իշխման Սրբազին եւ առաջնորդարաններուն ծր եկեղեցական պաշտօնականներ չը ձեռնարկեն ու չը կարգին ստացու կանխաւ քաղաքական իշխանութեան հաւանութիւնը ատենելու, եւ այս՝ ամեն ժամանակ պարտաւոր մէջ, նոյն իսկ փոքրիկ աստիճաններ տալու հերթաւորութեան մէջ : Այս բոլոր մասնաւոր կարգադրութիւնները պատրաստութիւն մըն էին արդէն իրենց նոր վիճակ մը ստեղծելու, երբ ներքին դրոշմը նախաւորին 1903 հոկտ. 27 — նոյեմ. 9 թուականով վերջին պաշտօնական նամակը էջոված իր Սրբազին իմացուց թէ պետ վերաքննելու ու վերակազմէին 1836 ի հիմնական օրէնքը, որուն վրայ Հայերը կը կոխէին իրենց դատը պաշտպանելու եւ երբեք Ս. Ի հանդիսաւոր հրովարտուով հաստատուած ու ճանչցուած ամենանշանկորներու պահպանումը պահանջելու համար : Դիւր չի գիտցուի վերաքննուած օրէնքին պարունակութիւնը եւ չենք կրնար անոր վրայ խօսել կատարել ծանօթութեամբ : Բայց արդէն ծանօթ վերջին կարգադրութիւնները կը բաւեն կանխագուշակելու նպատակը եւ ոգին որոնցով այս վերաքննութիւնը պիտի կատարուի : այսինքն կուզուի ամբողջութեան մը մէջ միացնել վերջերս եղած կարգադրութիւնները, ճշող միջոցները ալ աւելի ընդարձակել եւ այսպէս ամբողջացնել արդէն երեւակ. յուսած ճշմարիտ դրոշմը :

20. — Այս օրէնքին մասին գլխաւոր նշանակելի բանն է անոր պատրաստումը մէջ գործածուած եղանակը : Իտալիոյ այսօրուան կառավարութիւնը մեծապէս պիտի սխալուի, այդ աշխատութիւնը նկատելով իւր միմիայն պետութեան ձեռնհասութեանը պատկանող դրոշմութիւն մը : Եկեղեցիներուն կազմական կանոնադրութիւնը երբեք ուսումնական պաշտօնատեղիներու ձեռնարկութեանը պաշտօնատեղիներու եւ երբեք քաղաքային իշխանութեան մեծաշնորհը եղած չեն : Եկեղեցական կազմակերպութիւնները նոյն իսկ եկեղեցիներէն ծագում կ'առնուին, եւ այդ բանին մէջ եկեղեցական իշխանութիւններն են որ գլխաւոր ձեռնհասութիւնն ունեն : Քաղաքական իշխանութիւններ, սակայն միայն իրենց հանգէպ եկեղեցիներն ունեցած իրաւունքները պաշտպանելու, փոխադարձ շարաբերութիւնները որոշելու, երկու կողմի վէճերը կարգադրելու, վերջապէս հակելու համար որ եկեղեցական իշխանութիւնը քաղաքական իրաւունքներուն տանձնակը չը ունենայ : Այս սկզբունքներուն հետեւեցաւ ուսուկառավարութիւնը 1836 ի կազմական օրէնքին խմբագրութեան ատեն : Ներքու Ս. կայսրը 1836 մարտ 11/23 թուականի հրովարտուով մէջ քաղաքային կերպով կը հասկցանէ թէ նախ երեք Հայերէն ու պաշտօնական մը բաղկացած Յանձնախումբ մը կազմուեցաւ բուն իսկ վայրին վրայ, եւ կառավար-

լուծեան պաշտօնատուներուն մէջ տեղի ունեցած վերաքննութիւնէն յետոյ, ծրագրեր նորէն վարչին վրայ դրուեցաւ ամբողջ եւս աշխատանքներու համար, իսկ վերջնական խորհրդակցութիւնէն առաջ նոյն ինքն կաթողիկոսին գիտութեամբ եղաւ : Որովհետեւ ինքիւր նոր օրէնք սը ստեղծելու ու պարզեցնելու վրայ չէր, այլ արդէն եղած կանոններն ու առանձնաշնորհութիւնները ճանչնալու, զանոնք պիտուէր լուծել օրէնքներուն ու իրաւունքներուն հետ յարմարեցնելու զնկու, եւ եկեղեցիներն կազմակերպութիւնը նոր իրաւունքներու ու հաստատելու վրայ : Իսկ հիմա բոլորովին հակառակ եղանակով մը կը շարունակէ : Եթեմա՞նք մը, հետագայութիւն մը տեղի չունեցաւ, Հայկոս ժամանակագրութեամբ եւ ոչ մէկ Յանձնարարութեամբ մը կազմուեցաւ, եւ վերջապէս կաթողիկոսին ու Սինոդին հետ եւ ոչ մէկ խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ : Ի՞նչպէս կուզուի որ հայ եկեղեցական իշխանութիւնները իրենց եկեղեցիներն իրր կազմակերպութեամբ ընդունին օրէնք մը, որուն իրենք չաշխատակցեցան, եւ որուն պատճենն ու պարունակութիւնը նախապէս իրենց չհաղորդուեցաւ :

Շարունակելի

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Շապին Գարահայրի Բերք գեղի եկեղեցւոյ յարակից շէնքերը եւ վարժարանը այրած լինելով, անոնց նորոգութեան ու վերանորոգութեան համար տեղւոյն թագ. խորհուրդոյ կողմէ հանգանակութիւն բացուել էր : Նոյն թաղ. խորհուրդը Ռուսմանոյ մէջ ընկող հայրենակիցներու օժանդակութեան եւ գիտութեան ընդունալով ամեն տեսակէր Տ. Սարգիս Փաշաեանի : Այս անգը կը խնդրէ մեզմէ իր հաւաքած նպաստին հետեւելը ցանկը հրատարակել, խոստովարելով ի մասոյ մնալ հասցնել նաեւ արդարեալ իր նպատակին զրկուած ըլլալը հաստատող պաշտօնագիրը, զոր ստանալուու պէս պիտի հրատարակենք :

ՆՈՒՐԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ

Պ Ո Ւ Ի Լ Ա. — Սարգիս Փաշաեան 40 ֆր. Տ. Ստեփան քսյ. Կիւրեմեան 5 ֆր. Պաղտատարեան 10. Եփրեմ Դավթեան 10. Յարութիւն Պաղտատարեան 5. Նշան Գարահեան 20. Մկրտիչ Գարահեան 30. Գրիգոր Չէքմեան 20, Ազամ Թուրեան 5. Օվանէս Տէրաբեան 3. Նշան Պաղտատարեան 10. Կարապետ Դարակէօղեան 5. Էփրեմիկ Վարդան Անտոնեան 5. Օվանէս Պորտիկեան 2. Գալուստ Նէմցեան 5. Ոմն 5. Յակոբ Սէմէրճեան 5. Պետրոս Համարձուժեան 6. Սարգիս աշխարհագրութեան 3. Հայրապետ Դազարեան 5. Գազար Փաշաեան 2. Կարահան 1. Ազգասէր Ոմն 5. Հատիկ Կիրակոսեան 2. Յովակիմ Սարգիսեան 2. Սահակ Պոլոյեան 10. Կիւրեղ Կրճիկեան 10. Գալուստ Պաշեան 10. Թէ Գ Ո Ւ Ը. — Թորոս Հայկաթեան 3 ֆր. Առաքել Կարապետեան 4. Միս Գրիգորեան 3. Թուամանձի Ելինա 1. Յակոբ Մարկոսեան 5. Միքայէլ Խաչիկեան 5. Նազար Փիլիպոսեան 3. Մանուկ Արթին 1. Ս. Գրիգորեան 3. ՊՈՒՍՏ. — Մանուկ Ասկարեան 5 ֆր. Մանուկ Սարգիսեան 2. Ազարիա Մոմճեան 2. Մինաս Կարապետեան 3. Տիգրան Աւետիս 1. Արշակ Սրապեան 5. Յակոբ Ազգասեան 1. Գրիգոր Բէլլիվանեան 6. Եսայի Եսայեան 1. Գասպար Տէրաբեան 1.

ԵԱՇ. — Յակոբ Յարութիւնեան 5 ֆր. Սրապ եւ Մարկոս Ճեմիլեան Եղբարք 40. Ոսկան Կարապետ քամախք 2. Աղեքսանդր Մէլքոնեան 2. Քէմախքի Կիրակոս Յովաննէս Սեթրաք ընկերք 10. Փիլիպոս Մկրտիչ 5. Աւետիս Վարդան 2. Ռ Ո Մ Ա Ն. — Դազար Պոլոյեան 102 ֆր. Սարգիս Զաքարեան 20. Յովաննէս Զաքարեան 4. Աւագ Յարութիւնեան 1. Գալուստ Դազարեան 3. Ստեփան Սէրգովիչ 2. Պետրոս Կիրակոսեան 3. Տիգրան Գալուստ Սիւքիւնեան 50 ստոյգիմ. Գրիգոր Պաղտատարեան 1. Սրապ Փէլիվանեան 2. Հայրապետ Մարիկեան 1. Հէնդկոյ չեւեր 1. Բարեաէր Ոմն 2. Յերոկոյ

Պուրկար 1. Նիքո Ռոման 1. Մկրտիչ Գրիգոր Մամբրէ եղբարք Պաղտատարեան 10. Թաթոս Աւագեան 1. Տիգրան Պաղտատարեան 25. Էգնատիոս Զատիկեան 5. Յովաննէս Գեորգեան 2.

Պ Ա Ք Օ Յ. — Թաթոս Զաքարեան 110 ֆր. Մէլքիսէթ Քէօգիկեան 20. Յ Օ Ք Շ Ա Ն. — Կարապետ Պաղտատարեան 3 ֆր. Սարգիս Սէթեան 5. Սերակեան Եւուրեան 1. Խաչիկ Ումէտեան 5. Խաչիկ Զիչեան 2. Գրիգոր Նշանեան 3. Պետրոս Պոլոյեան 3. Կարապետ լիւնեան 5.

Պ Ո Ւ Ք Բ Շ. — Զատիկ Մուրատեան 30. ֆր. Մարգար Բանաստեղծեան 5. Սարգիս Դաւանեան 2. Գրիգոր Գեորգեան 5. Յովաննէս Սրապեան 5. Յովաննէս Մարտիկեան 2. Խաչիկ Մանուկեան 10. Խաչիկ Թաշեան 40. Աղեքսանդրեան 20. Անտոնի Պուրկար Վառլապեան մը 5. Մէլքոն Թորոսեան Տիգր 3. Յակոբ Աճէմեան 3. Եգիկ Սարգիսեան 3. Պաղտատար Երզնի 2. Նշան Սարգիսեան 2. Յովակիմ Խաչատուրեան 3. Ոմն 3. Տիգրան Փէլիկեան 3. Օվանէս Եարճեան 5. Ոմն 50 ս. Ոմն 2. Սեմոն Մալաքեան 2. Սահակ Քէսիկ Թէքերապետ 5. Դ. Յովաննէս 5. Սարգիսիկ Քէլիկեան 2. Խորէն Տաղէտեան 2. Վաթիկ Մաքիմաճի 1. Միքայէլ Բաղախեան 2. Պէտիկ Գէորգեան 2. Եղիա Մարտիկեան 2. Բելլանդ Սարգիսեան 2. Գ. Իսկնտէր 5. Զ. Գուրպէթեան Վառլա 3. Ի Ի Ի Շ. — Զէնոբ Գանտեան 5.

Ալթը Զօգեան եղբարք 5. Պողոս Յարութիւնեան 5. Գրիգոր Եղիկեան 5. Հայրապետ Օվակիմ 2. Սահակ աստուրեան 2. Սարգիս արթիկեան 2. Ազամ աստուրեան 3. Ազգար Ստեփանեան 2. Մարգար Պաշեան 2. Դուկաս Զառնաճի 1. Սարգիս Խնկիկեան 2. Ք Ե Օ Ս Տ Է Ն Ը. — Էգնատիոս Պ. Դազարեան 5 ֆր. Սէրոբ Ճէնիգեան 2. Դանէլ Պուրկարեան 5. Յարութիւն Միչեան 2. Սերոբ Միչեան 5. Մարտիրոս Հարապետեան 2. Գալուկ Զրոյիկ 1. 50 ստոյգ. Կիւրպէնի Համարձու 1. Յարութիւն Պէրպետեան

1. Սահակ Ներսէսեան 1. Սարգիս Խաչատուրեան 1. Մկրտիչ աւետեան 1. Սողոմոն Դարեպեան Յակոբ աղա Էտիքեցի 50 աղան սանդիմ. Յարութիւն Պաշեան 3. Գալուստ Հարպիկեան 2. Մարկոս Պուրկարեան 1. Յարութիւն տանաճեան 50 սանդիմ. Կարապետ Երկրորդեան 2. Սուքաս Օվանէս 50. Թորոս Նշան Պոլոյեան 5. Տաղէս Զվանեան 50 սան. Յարութիւն Հարապետեան 5. Առաքել Հարպիկեան 3. Թաթոս Պուրկարեան Սահակ Մարիկեան 50.

ԱԶԳԱՅԻՆ

Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսը պըտոյտի ելած ըլլալով, անցեալ ուրբաթ օր Հաճըն հասած է մեծ լազուլութեամբ գիւմարուած է : ՊՈԼՍՈՅ Միջազգիկ վարժարանին ի նպաստ նուագահանդէս մը տրուած է 250 ոսկի հասոյթ գոյացած է : Գեղարուեստի տեսակէտով այդ նուագահանդէսը յայտնութիւն մը կը նկատուի : ՊՈԼՍՈՅ հրաժարեցուցուած Հոգաբարձուները, տեղւոյն քահանաներուն հետ միացած, էնթրիքներ կը լաւեն եղբր նոր հոգաբարձութեան դէմ, որպէս զի հաշիւ տալէ խուսափին : — Պաթուէ ստացուած 2/15 թուակիր նամակէ մը հետեւալը կը քաղենք :

« Թուէս մի ամիս առաջ, Դարսից վատ լուրեր ստացանք, — Դաշնակցականների նազարէկեան ներքին միջև ընդհարումներ են եղել, որով երկու կողմի կոմիտէներն էլ այստեղի իրանց քոյր կոմիտէներին օգնութիւն խնդրել էին որ ուժ հասցնեն, որովհետեւ եղբայրացի պաշտակաւորներն հրատարակուած . . . կարող էք երեւակայել թէ ինչ դառն վիճակ պէտք է ունենանք այս տեսակ անխիթար դրութեան մէջ : »

ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

(Արտատպուած «Բանասէր» Հանդէսէ)

(Շար. նախորդ թիւէն)

Նորա ժամանակ, երբ հաջաւային Ռուսաստանի ընդարձակ ամայի դաշտերը մարդաբնակութեամբ, լցուեցան, Կովկասի այս կողմը չէպի Ռուսաստան) հաստատուած է հայկական գաղթականութիւն, որ հիմնուած է մի նշանաւոր քաղաք. որ վերակենդանութիւն է տալիս այն սակաւամարդ անապատ երկրին : Այդ ժամանակն էր, որ 2000 Հայեր բարձր թողի արած Տաճկական Դրիմը գալիս են Դոնի եղբարք :

Արժան չը նստաւ Հայերին այս գաղթականութիւնը. ահապի կորուստ գրեանք եւ զոհողութիւններ բաժին բնկան նորանց :

Երկու շարունակ տարիներ թափառում են Հայ գաղթականները վրաններէ տակ Սոմարայի եւ Եկատարի նախալի շրջակայքում համբերութեամբ ստանելով ցուրտը, աթիւր եւ քաղցը. նորանցից հատկապէս զիմացան թափառականութեան ծանր հարուածներին եւ մեռան՝ աղեկէլ սրտի յիշելով իւրեանց հայրենի Դրիմը, նորա վաղեքնն ու եկեղեցիները, իսկ մնացածներն ախու ամենայնիւ հաստատուն քայլերով գիմեցին գէպի իւրեանց նպատակները :

կը եւ վերջապէս Դոն գետի ափին հիմնեցին Յալի-Յեւան քաղաքը, ուր կառավարութիւնը անխնայ շտապից նորանց արտօնութիւններ, օգուտներ եւ իրաւունքներ :

Բայց օգուտներից եւ արտօնութիւններից առաւել Հայերին դրաւում էր մի յոյս, բարոյապէս հանգստութեան մի յոյս, մի կրօնական ազատութիւն եւ քրիստոնէայ պետութեան մէջ կառավարական հաստատուն օրէնքներով իւրեանց շահերին պաշտպանութիւն — ահա՛ ինչ յոյս էր, որ նոցա քարշում էր :

Ճիշդ այդ միջոցումը Եկատարի նախ, կարծես, կամելով վերակենդանացնել Պետրոսի գաղափարը դարձնում է իւր ուշքը գէպի Անդրկովկաս :

1783 թուին Ռուսաց զօրքը գրաւում է վրաստանը եւ այն օրից նա դառնում է Ռուսաստանի աւատական թագաւորութիւն :

Այդ ժամանակն ահա՛ ծրագրերն էր կազմում Հայաստանի ազատութեան համար եւ ամենահզօր Պետեմկին սկսում է ջերմ հաղորդակցութիւններ շարունակել Հայոց Յովսէփ Արք եպիսկոպոսի հետ, Ասիայումը Հայաստանը մի հզօր քրիստոնէայ տէրութիւն դարձնելու մասին Ռուսաց բարձրագոյն հովանաւորութեանց ներքոյ :

Այսպէս նորից Հայոց խնդիրը առպարէզի վերայ է դրուում :

Պաշտօնական շատ փաստերով ապացուցուած տեղեկութիւններ կան, որ ինքն իշխան Պետեմկին ձգտում էր թաղաւորել վերածնած Հայաստանին, որը սահմանակից պէտք է լինէր Պարսկաստանին, Տաճկաստանին եւ Ռուսաստանին եւ ունենար Կասպից ծովուն իւր նաւահանգիստը :

որը սահմանակից պէտք է լինէր Պարսկաստանին, Տաճկաստանին եւ Ռուսաստանին եւ ունենար Կասպից ծովուն իւր նաւահանգիստը :

Արդէն Արտասահմանումը — Հնդկաստանում եւ Զինաստանում՝ իսկ ոսկեգոծ ամաններէն էր պատրաստել տուել հայ թագաւորական զինանշաններով (*) :

Սին միջոցում սպագրուած Հայոց գրքերի վերայ տպուում էին հայ թագաւորաց զրօշները :

Յովսէփ Արք եպիսկոպոսը նամակներ գրում էր Եթիօպիայի Կաթողիկոսին եւ շատ երեւելի հայերին ուրախ լինել եւ Աստուծոյն փառք տալ. նա ազօտ կերպիւ մասնացոյց էր անում մի նշանաւոր փոփոխութեան վերայ, որ պատրաստուում էր Հայերի համար՝ մեծահոգակ Հիւսիսի հոգատարութեան շնորհիւ :

Բանը նորանումն է. որ Յովսէփ Արք եպիսկոպոսին առաջարկեցին կազմել այն դաշնագրի ծրագիրը որ պէտք է կապուէր նախապէս Ռուսաց կայսերական եւ Հայ ազգի մէջ :

(*) Մի այդպիսի յախճապակեայ սպիտոր հայ գրօքը վերան՝ պահուում է Տիգրիսի թանգաւանում :

(Շարունակելի)

Թ Ի Ի Ր Ք Ի Ո

Է Ր Մ Է Ն Ի Ս Տ Ա Ն

Քառիկ 13 Մայիս — Ֆրանսա խարիճիէ նաղըրընըն Սթանպօլ տան ալաղըր ըստի պիւր թէյէկրաֆա պիւնաէն, թիւրք ասքէրէրի Սասուն քէօյլէրինի եազմը ղէ էհալիի գաթի իթմիշլէր: Ֆրանսա էլլիսի ինկիլիզ ղէ Րուս էլլիլէրի իլէ՝ պիւրէշէրէք, գըրկընա պիւր հիւտուտ գօյա պիւրմէք իւմիտի իլէ էրզըրուա գօնսօլալար եօլլալօր: Բէսմի մուխթասոր հալատիւաթ Սասունըն մահվիլէթի մատուէն իճըա օլընմը ղ պիթմիշ տէյօր: Բէսմի հալատիւլէր եանան քէօյլէրին ղէ գըրըլան էհալիին մըգտարընը թաֆալիլթէ պիւրիւմէյօրլար, ֆադաթ թիւրքլէրին Սասունըսիլ միշսիւրիւմիւշ օլտըլարը անլա շըլըլօր:

— Մուշա գաշան 3000 էրմէնի իսթիլար, գատըն ղէ չօճուգլարա իանէ կէօնտէրիլէճէկի տախիլիէ նաղըրը Պատրիարքա պիւրիւմիշ տիւր:

— Չէթէ ըէյիսի Անգըրանիկ սօն միւսատէմէտէ եարէլէնմիշ ֆադաթ գաշապիլմիշ տիւր:

Պապը Ալի էճնէպի տէվլէթլէր նէղտիւտէ պուլընան քէնտի էլչիլէրինէ իսպար իթմիշ քի՝ Մուշա իլթիճա իտէն էրմէնիլէր կէօնա էրմէնի գօմիթաճըլարտան գաշմը ղէ գօմիթալար թիւրք քէօյլէրի եազմը տէյօր մահզէր իմզալամըլար:

— Վիէննա 18 մայիս — Սասուն տան ալընան մալիւմաթ իւզըրէ Անգըրանիկ գաշմայա մուաֆապ օլմուշ:

Մուշա գաշան գատըն, չօճուգ ղէ իսթիլարլարըն մըգտարը 5000 քիշիլէ պալիզ օլըլօր: Պապը Ալի անլէրէ իանէ թէվլի իթաիւ էրմէնի գօմիթաճըլար պիւր գաշ ֆիւրտ քէօյլէրի եազմը տըրլար:

— Պերլին 20 մայիս — Բէթէրսպուրկտան ալընան թէլէկրաֆա կէօրէ, Կալկասիա էրմէնիտանը հէյէճանտա տըր:

Թիւրք սինօրընտա մուհաիւրզ ասքէրլէրի արթաը կէօնա էրմէնի չէթէլէրին կէշլէլէրինի մէնն իթմէք իչիւն: Պուլըն սէպէպի Սասունտա իճըա օլընան մուգաթէլէ տիւր:

— Մաքէթոնիանըն Գուսմանօլտ գազտսընըն Բչինիա քէօյի ճիւլաընտա 24 քիշիլիք պիւր չէթէ մահվ իտէն թիւրք ասքէրլէրինէ իքի Աստրիալը գապիլթէրին իչիլիւք իթմէլէրի Սթանպօլտան թէքիլի օլընըլօր:

Սթանպօլտան Վ. Բօշրա նըն աւաղըր խուսուսի պիւր թէլէկրաֆա պիւնաէն, մէզըլուր չէթէ էֆրատընըն իւզէրլէրինտէն պուլընան խարիլթէլէր ղէ պօմպա:

լարտան անլէրին Սըրպ օլտըգլարը անլաղըմըն ղէ պու սէպէպլէ Պապը Ալի սըրպ հիւքիւմէթինէ պիւր նօթա վերուպ իգահաթ իսթէմիշ: ալընան ճէվապիւմէտէ՝ Սըրպիտա հիշ պիւր չէթէ թէշիլ օլընմաղըր ղէ պու պապտէ տըգգաթ օլընաճաղը պիւրիլիլմիշ:

— Սթանպօլտան Վիէննայա վէրիլէն մալիւմաթ իւզըրէ, աֆիլուսմուսի իլէ գուրթուլմըն օլան պիւր չօգ պուլիարլար թէքրար չէթէլէր թէշիլ իթմէքտէ իմիշլէր:

— Հուպէշ գրալը Մէնէլիք թաւաֆընտան Սուլթանա էնվայի եատիկիարար կէթիլէն պիւր հէյէթի մուրախատէ — պիւր թէնէրալտան ղէ եպիսկոպոստան միւրէքէպ — Սթանպօլա եէթիլմիշ տիւր:

Թաւնա Սթանպօլտան պիւրիւրիլի իւզըրէ, մէմլէքէթլէրինէ կիթմէք իչիւն պիւր վարօրա Չանագալէ իսթէլէսինէ կէօնտէրիլմիշ օլան 700 ասքէրլէր մաւաշտընը ալմաղըլարը իչիւն վարօրտան չըգմապ իսթէմէմիշլէր: պու սէպէպլէվարօր անլէրի չըգարմաղսըլըն Սթանպօլա տօղրու եօլընա տէվամ իթմիշ:

— Քէզա Չանագալէտէ տուան թիւրք հարպ սէֆինէլէրին ասքէրլէրի թէլէսիլաթտա պուլընան մաւաշտընը՝ ալմաղտան գաթի իւմիւտ օլարադ, պիւր բօլթա չանիթաղընը գարուպ իչիւնտէն 1000 լիւրա գալտըրմըշլար:

Մ Ո Ւ Հ Ա Ր Է Պ Է

Լօնտօն 20 մայիս — Թօքիօտան պիւրիլիլի իւզըրէ, Սալմացի ճիւլարընտա (Լիւսօ-Եանիկըն շարգ ճիւլթիւնտէ Բուրօրաթիւն ղէ Բուրօրա պէյնիւտէ պէօյիւք պիւր միւսատէմէ վուգու պուլմուշ ղէ Բուրօրաթիւն գաթիլէն մաղլուպ օլմուշ: Բուսլար ղ պիւրիւն մէվգըլարընը թէքը իթմէկէ մէճպուր օլմուշլար: Պիւր չօգ ըուս թօրլարը ղէ թօրճը դազադ ալալարը եէսիւր տիւշմիւշլէր:

— Պերլին 20 մայիս — Լիւսօ-Եանիկտան իչար օլընտըլընա պիւնաէն, Բուրօրին օրտուսընըն սաղ գօլու ղէ ըուս սիւվարիլէրի պէյնիւտէ Սալմացի ճիւլարընտա 3 կիւն միւթէմաթիւն գանլը պիւր միւսատէմէ վուգու պուլմուշ իքի թարաֆտան պէօյիւք թէլէլէֆիաթ օլմուշ ղէ Բուսլար ճ րօնլըլարըն թազիլիլ իլէ Լիւսօ-Եանիկա չէքիլմէշլէր:

— Թօքիօտան Բէյրըր է պիւրիւրիլիլի իւզըրէ, Բուսլար աճէլէթէն ճալնի չէհրինի պօշաթմըն ղար ղէ եազմադ տախի իսթէմիշլէր իսէտէ եալընը 100 էպ:

նիէ՝ հիւքիւմէթ ղէ ասքէրիլէ պիւնալարընտան խաաարտիտէ օլմուշլար տըր ղէ ըրիտըմը պօղմուշլար ղէ իլիմանըն ալզընտա պիւր գաշ վարօր դարգ իթմիշլէր: ճարօն թէնէրալ Օգուլըն ասքէրլէրի տէրհալ չէհրի գապիլ իթմիշլէր: ղէ շրմէնաթէր իւզէրիւտէ 200 վալօն պուլմուշլար:

— ճարօն էրքիւնը հարպը հէր նէվ ֆէտաքիւրըլըլա Բօրթ Արթուրըն գապիլ իսթիլմէսի թաշիլը գարարա ալմըշ: Թօքիօտաթի էճնէպի մալիլիլէր Բօրթ Արթուրըն հիւճուլընա հաղըր պուլընմադ իսթիլմիշ օրմաղլէ, ալաֆրանիկ յունիս 10 տա միւնթիւ հաղըր պուլընմալարը իչիւն թէնպիւր օլընմըն տըր:

— ճարօնլըլար Գիւնու չէհրինի վէ իսթիլէքիւմլալը տօղրու ղընճը հիւճուլէ ալապիլմիշլէր:

— Մաթէնըն իչարը իւզըրէ, Բէթիւրպուրի իսկէլէսի աոտ օլընան Գրօնլթաղը ղէ Պալիկի տէնիլինն սալիւր սահիլէրի գալէլէ վէ իսթիլէքիւմլարլէ թազվիլէ օլընմազաա ըլըշ:

Տ Ա Խ Ի Լ Ի Է

Քառիկ էլլիսի Միւնիւր բաշա սօն տէֆա Հունգարիաաա ֆէլաւա: Բրէնս Ֆէրտինանտա Սուլթանըն խուսուսի մէքթուպընը թազտիլ իթմէսի միւնաթալէքլէ՝ Պուլկաւրիա վէ Թիւրքիա պէյնիւտէ պիւր իթմիլիադ ահտնամէսի թանդիլ իթմէք թէքիլիլիւտէ պուլընմը իսէտէ, Բրէնս գաշմադ եօլլու պիւր ճէվապ ղէրմիշ օլտըրը Պուտաթէլթտէն պիւրիլիլիլօր:

— Բրէնս Սուլթանտան Սթանպօլա տալէթ օլընմաղընա ճէվապէն՝ միւպհէմ քէլիլիլէրլէ պիւր թէլէկրաֆ քէշիտէ իսուպ գապուլ իթաիլի մէքթուպտան տօլալը — պէյանը թէշէքիւրաթ իթմիշ ղէ Սթանպօլա կիթմէսի իչիւն պիւր վաղըթ թալին իթմէմիշ տիւր:

Մ Ի Ի Թ Է Ն Է Վ Ի Է

Մարոք տա Ռաիշուլի նալ մուսհիշ հայտուտ իքիւ ալիւրիկալը միսիօնարլար թուլթուպ տաղա աղըմըն օլմաղլէ, անլէրի սէրպէսթ պըրադմադ իչիւն շուշարթլարը թէքիլիլ իթմիշ տիւր:

1) Ամերիկա վէ ինկիլիլ տէվլէթլէրի քէնտիսինի ճէզատան խալի գալաճաղընը թէլէմին իթմինլէր:

2) Մարոք Սուլթանը քէնտիսինի թանճէրէ վալի թալլըն իթմին վէ ասքէրլէրինի օրտան կէրի չէքսիւ:

3) Պէօյիւք պիւր մէպլաղ քէնտիսինէ վէրիլիլին:

Ամերիկա ըէյիսի պու շարթլարը ըտտ իթաիլ վէ թանճէրէ պիւր տօնալմա ֆօլլաղը, վարօրլար եէթիլմիշ տիւր:

Հ Ա Յ Կ Ա Կ Ա Ն Գ Ր Ա Տ Ո Ն Ն

Որոշաճ եմ գրքերու առատ պաշարով մը պտոյտի ելնելու մայիս 24 ին, Պուրկազի ճամբով ինչիւ Սօֆիա:

Հարկ կը դատեմ ներկայ ծանուցումով զգացնել յարգոյ աղագանոց թէ անձնապէս մեծ շահ մը չունիմ գրքերու ապառուէն, այլ պարզ աշխատող մըն եմ ընթերցանութեան և ուսման տարածման ուստի կը յուսամ քաղերթալիք տեղերու մէջ ազգայինք իրենց գնումներով պատի քաջ լերեն զիս գոնէ ճանապարհածախքս գոցելու չափ: (Գրաւաճառ) Ա. Չարբէհանլեան:

Մ. ԽՄԲ. — Իրաւունք ի բաժանորդներուն հաշուեցուցակը և՛ Տ. Ա. Չարբէհանլեանի յանձնուած ըլլալով կը խնդրուի ալդ տեղերու մէր բաժանորդներէն որ իրենց բաժնեգիւնները վճարեն յիշեալի և ստանան իրմէ ընկալագիրքը իմբագրութեանէս կնքուած ու ստորագրուած:

Թ Ի Ի Ճ Ճ Ա Ր Ի Յ Է

	ՎԱՌՆԱ, մայիս 22	ՉԱՆԻ, Է
ՊՈՒՂՃԱՅ		
Վալօն	54-59 լիպ. 8-80/10	60
Արապա	52-60 լիպ. 8-11	—
ԱՐԱՅ		
Վալօն 100 քիլօ	7.80/8	—
Արապա 42-45 լիպ.	4 50 4-80	—
ԵՌԻՎԱՆ արապա 33/36 լիպ.	4,20/4,80	—
Վալօն 100 քիլօ	10.—/10-20	—
ՖԱՍՈՒԼԵՆ	100 քիլօ 13/50	14
Արապա 100 քիլ.	12-16	—
ՏԱՐԸ արապա	5/8) — 6, 20	—
ԳՕԼՕԶ արապա 55-60 լիպ.	8-80/10-50	—
ՄԻՍԻՐ վալօն	6.80.7. —	—
ՉԱՎՏԱՐ արապա	6.—/6.40	—
« վալօն	6.40 — 6.60	—
Կիւնտէ 30 — 40 վալօն ղէ	80-100	—
արապա կէլմէքտէ. վալօն մուսամէլէսի		
նարօլէն 20 ֆր.	արապա մուսամէլէսի	
նարօլէն 20 80,		

ՍՈՐՐԱՅԻՅԷ

Նարօլէն 20, 65 ֆրանք
Օսմ. լիւրաը 22, 85 ալիւրի ֆրանք

ՊՍՊԱԼԻՅԷ

Վարնա բաղադրուած պազալիլ	
մալլէրին պու կիւնքի ֆիլաթը, ալթու ֆրանք իլէ:	
ԳԱՂՎԷ	1,80/2,—
Շէֆէր նէմցէ	64
Շէֆէր (քէսմլ) սանաղդ	34,—
Բիւրիւն Ֆիլիպէ չուպլը	39,—
» ճարօն »	38,—
» Իսկիլիկ »	25.50
» Բիզոն »	54,—
ԿԱԶ սանաղդը	8.70
ՉԵՅԻՐԻ Եաղը քիլօ	80-90
ՃՈՒՄՈՒՐԹՍ. 100 սաէտ	4,20-60
ԳՈՒՐՈՒ Իւզիւլ	.25

Одговорникъ А. Курбетянъ
печатница "Взаимность" — Варна,